

O'ZBEKISTON KULOLCHILIK SAN'ATIDA BADIY KULOLCHILIK SAN'ATI MAKTABLARI TARIXI

Baratbayev Batir Mamadjonovich

Qdpi tasviriy san'at muhandislik grafikasi kafedrası mudiri, dotsent

Annotatsiya:

Ushbu ilmiy maqolada O'zbekistondagi kulolchilik san'atidagi badiiy kulolchilik maktablarining boy va rang-barang tarixi yoritilgan. Bir necha asrlarni o'z ichiga olgan ushbu maktablarning evolyutsiyasi mintaqadagi madaniy, ijtimoiy va badiiy taraqqiyotni aks ettiradi. Ushbu maqola vaqt o'tishi bilan paydo bo'lgan asosiy kulolchilik maktablarini o'rganib, ularning o'ziga xos uslublari, texnikasi va kulolchilik dunyosiga qo'shgan hissalarini ta'kidlaydi. Tarixiy kontekst va turli sivilizatsiyalar o'rtasidagi o'zaro ta'sirni o'rganib, ushbu tadqiqot O'zbekistonning kulolchilik an'analarining ajoyib merosini yoritib beradi.

Kirish:

Kulolchilik O'zbekiston madaniy gobelenchiligida asrlar davomida muhim o'rin tutgan. Mamlakatning strategik jihatdan qadimiy Ipak yo'li bo'ylab joylashishi g'oyalar, texnika va materiallar almashinuvini osonlashtirdi, bu esa uning badiiy kulolchilik maktablarining rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatdi. Ushbu maqola O'zbekistonda kulolchilikning mashhur maktablarining paydo bo'lishi va rivojlanishiga e'tibor qaratgan holda, kulolchilikning evolyutsiyasi haqida umumiy ma'lumot berishga qaratilgan.

O'zbekiston kulolchilik merosining ildizlari so'g'diylar, baqtriyaliklar, xorazmliklar kabi qadimiy sivilizatsiyalarga borib taqaladi. Bu madaniyatlar kulolchilik ishlab chiqarish texnikasi va keyingi badiiy taraqqiyot uchun asos yaratgan dekorativ naqshlarni joriy qildi. Ipak yo'lidagi ko'zga ko'ringan Samarqand badiiy ifoda va innovatsiyalar markaziga aylandi. Temuriylar sulolasi davrida (14—15-asrlar) fors, xitoy va mahalliy uslublarni uyg'unlashtirgan Samarqand kulolchilik maktabi rivojlandi. Uning o'ziga xos ko'k va firuza sirlari, murakkab geometrik naqshlari va xattotlik yozuvlari Samarqand kulolchiligining timsoliga aylandi.

Rishton va G'ijduvon shaharlari 16-asrda kulolchilik markazlari sifatida vujudga kelgan. Rishton maktabi o'zining yorqin ko'k va yashil sirlari bilan mashhur bo'ldi, G'ijduvon maktabi esa yorqin gul naqshlari va jonli ranglar sxemalariga e'tibor qaratdi. Ikkala maktab ham an'anaviy texnikani o'zlashtirish va mintaqaviy estetikani saqlashga urg'u berdi. Tarixiy madaniyatda Rishton va G'ijduvon shaharlarining 16-asrda kulolchilik markazlari sifatida vujudga kelishi ahamiyatli bo'lib, bu maqolada ularning o'ziga xos xususiyatlari va ularga o'ziga xos hissa qo'shishlari ko'rsatiladi. Rishton maktabining yorqin ko'k va yashil sirlari bilan mashhur bo'lishi, G'ijduvon maktabining esa yorqin gul naqshlari va jonli ranglar sxemalariga e'tibor qaratishi o'ziga xosdir. Her ikki maktab ham an'anaviy texnikalar va mintaqaviy estetikani saqlashga katta e'tibor berdi. Rishton shahri, Fergana viloyatida joylashgan, o'zining unikal sirlari bilan taninadi. Bu sirlar o'zlariga xos bo'lgan yorqin ko'k va yashil ranglarni shakllantirish uchun mo'ljallangan. Rishton maktabining asosiy xususiyatlari orasida "ishkor" deb ataladigan gilamlar va "ishkorli" deb ataladigan boyamlar katta o'rin tutadi. Ishkorli, yani yorqin ko'k va yashil sirlar, Rishton keramikasiga khas o'ziga xos rang va yo'nalish beradi. Bu sirlar, o'rta asrlardan beri otamizimizning o'zida o'zlashtirilgan va o'zaro tashabbus qilingan texnikalar bilan ishlanadi. G'ijduvon shahri esa Buxoro viloyatida joylashgan va o'zining yorqin gul naqshlari bilan mashhur bo'ldi. G'ijduvon maktabining asosiy xususiyatlari orasida yorqin ranglar va jonli ranglar sxemalari yer tutadi. Gul naqshlarida odatda yorqin sochli gul, olma, granat, va boshqa o'simliklar tasvirlanadi. Ular o'zlariga

xos bo'lgan rang va shakl kombinatsiyalari bilan G'ijduvon keramikasining erkak, qizil gul, va jallora deb ataladigan turli turlari yaratilgan. G'ijduvon shahridan kelgan keramika mahsulotlari yorqin ranglari, jonli tasvirlari va hayratlanarli dizayni bilan ajralib turadi. Her ikki maktab ham o'zining unikal texnikalarini saqlab, ularni o'zaro almashtirishga va rivojlantirishga tahdid qildi. Rishton maktabida gilamlar to'qimalarini qayta ishlash, o'zlashtirish va bo'yitish texnikalari katta e'tibor bilan o'rgangan. G'ijduvon shahri esa gul naqshlari yaratishda mo'ljallangan texnikalar va o'ziga xos tarzlar bilan ajralib turadi. Rishton va G'ijduvon shaharlari o'z davrida keramika san'atida o'ziga xos joy tutgan. Ularning unikal sirlari, ranglari va dizayni Uzbekiston keramikasi uchun ahamiyatli bo'lgan yutuqlarni yaratishda katta rol o'ynadi. Bugungi kunda ham, Rishton va G'ijduvon shaharlarida keramika mahsulotlari o'z o'rniga joy tutgan, ularning asosiy xususiyatlari esa saqlanib qolgan va dunyoda tan olingan. Bu shaharlar o'zlariga xos tarixiy miras bilan keramika ustalari va mahsulotlari bilan xalqaro tan erkak yuzasidan tanilgan bo'ladi. Sovet davrida an'anaviy kulolchilik maktablari sanoatlashtirish va ommaviy ishlab chiqarishga o'tish tufayli jiddiy muammolarga duch keldi. Biroq, 20-asrning ikkinchi yarmida an'anaviy hunarmandchilikka qiziqish uyg'ondi. Rassomlar va hunarmandlar qadimiy texnikani qayta kashf etib, qayta tiklay boshladilar, bu esa o'zbek kulolchilik an'alarini saqlash va targ'ib qilishga bag'ishlangan ustaxonalar va maktablarning tashkil etilishiga olib keldi. So'nggi o'n yilliklarda O'zbekiston kulolchilik san'atkorlari o'zlarining madaniy merosiga sodiq qolgan holda innovatsiyalarni qabul qildilar. Zamonaviy kulolchilar zamonaviy ta'sirlarni o'z ichiga olgan holda yangi sirlar, shakllar va dizaynlar bilan tajriba o'tkazdilar. Ularning ishlari xalqaro miqyosda e'tirofqa sazovor bo'ldi, ko'rgazmalar va hamkorliklar O'zbekistonning kulolchilik sohasiga qo'shgan beqiyos hissasini ta'kidlaydi.

Xulosa:

O'zbekistondagi badiiy kulolchilik maktablari asrlar davomida rivojlanib, turli sivilizatsiyalar ta'sirini uyg'unlashtirib, mamlakatning boy madaniy merosini aks ettirgan. Samarqandning ulug'vorligidan Rishton va G'ijduvonning jo'shqinligigacha bu maktablar kulolchilik olamida o'chmas iz qoldirgan. An'anaviy texnikaning tiklanishi va zamonaviy innovatsiyalarning kiritilishi O'zbekiston badiiy kulolchiligining doimiy dolzarbligi va jahon miqyosida tan olinishini ta'minladi. Bu maktablar tarixini o'rganish va qadrlash orqali biz o'zbek kulolchilik an'alarining mustahkamligi va ijodkorligini nishonlashimiz mumkin.

Rishton va G'ijduvon shaharlari Uzbekiston keramikasining 16-asrda kulolchilik markazlari sifatida o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'ldi. Rishton maktabi yorqin ko'k va yashil sirlari bilan mashhur bo'lib, G'ijduvon maktabi esa yorqin gul naqshlari va jonli ranglar sxemalariga e'tibor qaratdi. Her ikki maktab o'zlariga xos an'anaviy texnikalar va mintaqaviy estetikani saqlashga urg'u berdi. Bu shaharlar o'zlarining unikal mahsulotlari bilan Uzbekiston keramikasining zamonaviy va xalqaro tan erkak yuzasidan tanilgan bo'lishiga olib kelgan. Ular o'zining tarixiy miraslarini saqlab turish, ularni o'zgartirib borish va rivojlantirish bilan keramika san'atidagi o'rni va ahamiyatini mustahkamlab turmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sarvinozxon, Sattorova, and Manobova Dilafruzxon. "Tasviriy san'at texnologiyasi va nusxa ko'chirish fanida ishlatiladigan materiallar." Science Promotion 3.1 (2023): 132-135.

2. Sarvinozxon, Sattorova. "QO'QON NAQQOSHLIK USLUBINING O'ZIGA XOSLIGI." World scientific research journal 17.1 (2023): 19-24.
3. Sarvinozkhan, Sattorova. "TYPES AND DEVELOPMENT OF APPLIED ARTS IN UZBEKISTAN." Open Access Repository 8.11 (2022): 108-111.
4. Sarvinozkhan, Sattorova. "HISTORY OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF APPLIED ART." Open Access Repository 9.11 (2022): 84-87.
5. Abdullaev, Alimardon Khaydaraliyevich. "THE ROLE OF MODERN SCULPTURE IN UZBEKISTAN: A FUSION OF TRADITION AND CONTEMPORARY EXPRESSION." Galaxy International Interdisciplinary Research Journal 11.11 (2023): 808-810.
6. Abdullaev, Alimardon Khaydaraliyevich. "CONTEMPORARY TRENDS AND INNOVATIONS IN SCULPTURE IN UZBEKISTAN: EXPLORING THE INTERSECTION OF TRADITION AND MODERNITY." Galaxy International Interdisciplinary Research Journal 11.11 (2023): 448-450.
7. Abdullaev, Alimardon Khaydaraliyevich. "THE NAVIRON PATH OF CRAFTS TODAY AND ITS ROLE IN YOUTH MATURATION." American Journal of Pedagogical and Educational Research 9 (2023): 13-15.
8. Abdullaev, Alimardon Khaydaraliyevich. "ISSUES OF AWAKENING THE INCENTIVE OF YOUNG PEOPLE TO CRAFTS." E Conference Zone. 2023.
9. Abdullaev, Alimardon Khaydaraliyevich. "THE ISSUE OF EDUCATING YOUNG PEOPLE IN THE SPIRIT OF CRAFTS." American Journal of Pedagogical and Educational Research 9 (2023): 16-19.
10. Abdullaev, Alimardon Khaydaraliyevich. "ROLE OF CRAFT TRADITIONS IN YOUTH LIFE." E Conference Zone. 2023.